

RESTURILE OSTEOLOGICE DE MAMIFERE DESCOPERITE LA ADAMCLISI – PLATOU EST (2002)

MALA-MARIA STAVRESCU-BEDIVAN*

Rezumat: În timpul campaniei de săpături arheologice de la Adamclisi – *Platou Est*, din vara anului 2002, 688 de resturi osteologice de mamifere au fost descoperite într-o groapă atribuită culturii Coslogeni. Au fost identificate șapte specii: *Equus caballus* (cal), *Bos taurus* (vită domestică), *Ovis aries* (oaie), *Capra hircus* (capră), *Sus domesticus* (porc), *Canis familiaris* (câine), *Cervus elaphus* (cerb), la care se adaugă categoria *Ovis/Capra* (ovicaprine). Numărul minim de indivizi este de 21; doar unul dintre ei este sălbatic. Materialul osteologic este foarte fragmentat și prezintă urme de intervenție naturală (impresiuni dentare animale, acțiune fizică a rădăcinilor plantelor) și antropică (urme de îndepărtare a cărnii, dezarticulare, ardere, prelucrare). Un singur os are elemente de patologie.

Cuvinte-cheie: *Tropaeum Traiani*, *Platou Est*, groapă, cultura Coslogeni, oase de animal

În cursul campaniei de săpături din vara anului 2002, desfășurate pe șantierul arheologic de la Adamclisi – *Platou Est*, dintr-o groapă (complexul 24)¹ aparținând culturii Coslogeni², care cuprindea material arheobotanic și vase mari de provizii, au fost recuperate 688 de resturi osteologice de mamifere, dintre care determinabile au fost doar 202 (tabel 1; grafic 1/a). S-au identificat șapte specii (cal, vită domestică, oaie, capră, porc, câine și cerb), totalizând un număr minim de 21 indivizi (tabel 1; grafic 1/b).

Lotul osteologic este foarte fragmentat și prezintă atât urme de intervenție naturală (impresiuni dentare – câini/rozătoare, acțiunea fizică a rădăcinilor plantelor), cât și antropică (descărnare, dezarticulare, ardere, prelucrare). Un singur os are elemente de patologie.

DETERMINAREA SPECIILOR

202 oase și fragmente de oase au fost determinate ca aparținând unui număr de șapte specii: 197 provin de la șase specii domestice și cinci de la una sălbatică (*Cervus elaphus*).

* Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară, București; e-mail: mala_stavrescu@yahoo.com.

¹ Arsenescu, Căpiță 2003; Arsenescu, Căpiță 2004; Arsenescu *et alii* 2019.

² Pentru definirea și datarea culturii Coslogeni, vezi Morintz, Angheliescu 1970; Irimia 2010; Bolohan 2016, p. 105–159.

Restul de 486 este reprezentat de așchii și fragmente osoase indeterminabile (296), precum și de coaste (190), care nu prezintă semnificație în ceea ce privește determinarea specifică și estimarea numărului minim de indivizi.

Cele șase specii³ de mamifere domestice sunt: *Equus caballus* (81), *Bos taurus* (59), *Ovis aries* (1), *Capra hircus* (1), *Sus domesticus* (23), *Canis familiaris* (1). Se adaugă 31 de fragmente osoase grupate sub termenul de ovicaprine (*Ovis/Capra*).

Equus caballus (calul) reprezintă 20% din totalul de 20 indivizi domestici. Prezența unor oase întregi (patru metatarsiene, un metacarp, o tibie) a făcut posibilă calcularea taliei la greabăn⁴ a speciei: o valoare medie de 135,7 cm, cu o variație între 119,4 și 143,4 cm.

Urmele de descărnare și dezarticulare de pe oasele aparținând lui *Equus caballus* indică folosirea acestui mamifer în scopuri alimentare.

Bos taurus (vita domestică) este reprezentat în sit prin patru indivizi, cu următoarele vârste de sacrificare, identificate pe baza dentiției⁵:

- un individ de 1–2,5 ani;
- doi indivizi de 4–6 ani;
- un individ foarte bătrân (8–10 ani).

Datorită prezenței unui metatarsian întreg (provenit de la o femelă de *Bos taurus*), am putut calcula⁶ talia la greabăn a acestui animal: 109,6 cm.

Bovinele erau crescute probabil pentru produsele lor secundare (lapte), fără a exclude posibilitatea utilizării lor în tracțiune.

Ovicaprinele (*Ovis/Capra*) identificate au următoarele vârste de sacrificare, stabilite pe baza dentiției⁷:

- un individ de 9–12 luni;
- un individ de 2–3 ani;
- doi indivizi de 4–6 ani;
- un individ de 8–10 ani.

Gradul mare de fragmentaritate a oaselor nu permite calcularea taliei.

Sus scrofa domesticus (porcul domestic), ca număr de resturi, se situează pe locul patru după cal, vită domestică și ovicaprine: 23 de fragmente osteologice provenind de la patru indivizi; vârstele de sacrificare ale acestora, stabilite pe baza dentiției⁸, sunt:

- un individ de 16–20 luni;

³ În ordinea veterinară a speciilor – Gheție, Paștea, Riga 1954.

⁴ Conform coeficienților Kiessewalter – Udrescu, Bejenaru, Hrișcu 1999, p. 102.

⁵ Schmid 1972; Lepetz 1996.

⁶ Conform indicelui Matolesi, vezi Udrescu, Bejenaru, Hrișcu, 1999, p. 79.

⁷ Payne 1973.

⁸ Schmid 1972; Horard Herbin 1997.

- un individ de 18–22 luni;
- un individ de 22–24 luni;
- un mascul de 30–36 luni.

Pe baza unor piese osteologice întregi (un metacarp III și un metatars III), am obținut⁹ valori ale taliei la greabăn de 76,1 cm, respectiv 79 cm. Media taliei rezultată în urma măsurării celor două metapodii este de 77,6 cm.

TAFONOMIE

Tot materialul osteologic care aparține mamiferelor descoperite este foarte fragmentat. Există puține fragmente osteologice întregi.

Proporția de oase lungi întregi care provin din regiunile scheletului acoperite de carne (humerus, radius, femur, tibie etc.) este foarte mică în comparație cu proporția de oase lungi întregi situate în regiunile scheletului care nu sunt acoperite de carne, cum este cazul metapodiilor (metacarpene și metatarsiene).

Majoritatea acestor resturi prezintă urme de **descărnare** sub formă de tăieturi fine; acestea sunt prezente mai ales la nivelul mandibulelor (de *Bos taurus*) și scapulelor (la ovicaprine, *Equus caballus*, *Sus domesticus* și *Cervus elaphus*), dar se întâlnesc și pe unele oase lungi de tipul tibiei, ulnei (la *Bos taurus*), femurului (la *Sus domesticus*), humerusului și radiusului (la ovicaprine).

O a doua categorie de urme, acelea de **dezarticulare**, a fost identificată la nivelul epifizelor distale și proximale ale metatarsienelor de *Equus caballus* (fig. 1/1) și *Bos taurus*, atlasului (la *Bos taurus*), epifizei proximale a unui metacarpian aparținând speciei *Sus domesticus*.

De asemenea, a fost descoperit un fragment de scapulă de bovină cu urme de **arsură**, osul respectiv având culoarea neagră (datorită collagenului carbonizat).

Unele dintre fragmentele osoase prezintă evidente urme de **roadere**. Urmele provin de la carnivore (*câini*), ale căror amprente dentare au putut fi identificate la nivelul epifizelor proximale (ale unui humerus de ovicaprine, unei ulne și respectiv unui metatarsian de *Bos taurus* – fig. 1/2), al epifizelor distale (ale unui metatarsian de *Equus caballus*) sau pe diafiză (la două radiusuri de ovicaprine). Există și urme aparținând dinților de rozătoare (fig. 1/3), cum este în cazul epifizei distale a unui metatarsian de *Equus caballus*.

Unele oase prezintă pe suprafața lor urme datorate **acțiunii rădăcinilor plantelor** (o scapulă de *Bos taurus* și un metatarsian de *Equus caballus*).

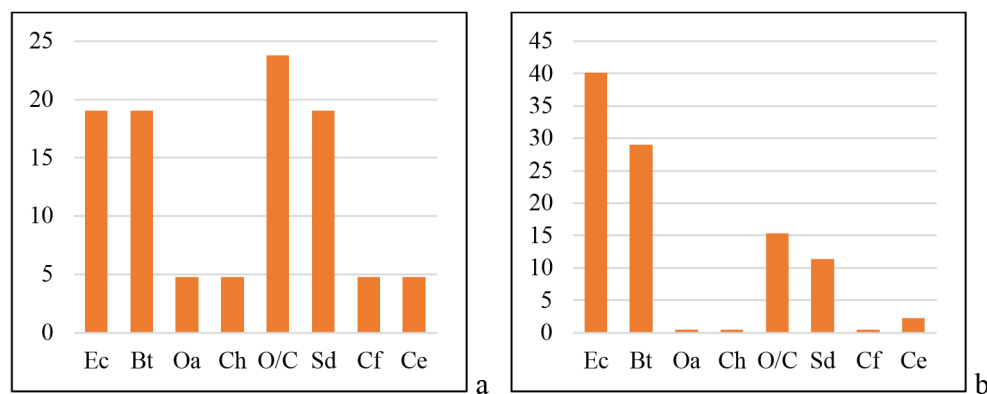
În material am găsit și o mandibulă de ovicaprină, care poate fi încadrată în categoria pieselor anatomo-**patologice** (fig. 1/4), întrucât la nivelul ei s-a constatat absența premolarului P₄ (probabil căzut în cursul vieții), P₂ și P₃ fiind curbați posterior.

Urmele de prelucrare se observă la nivelul epifizei distale a unui metatarsian de *Equus caballus* (fig. 1/5) și pe coarnele lui *Cervus elaphus*.

⁹ Conform indicilor Teichert; vezi Udrescu, Bejenaru, Hrișcu 1999, p. 86.

Specie	NrR	%	NMI	%
<i>Equus caballus</i>	81	40,09	4	19,04
<i>Bos taurus</i>	59	29,20	4	19,04
<i>Ovis aries</i>	1	0,49	1	4,76
<i>Capra hircus</i>	1	0,49	1	4,76
Ovicaprine	31	15,34	5	23,80
<i>Sus domesticus</i>	23	11,38	4	19,04
<i>Canis familiaris</i>	1	0,49	1	4,76
<i>Cervus elaphus</i>	5	2,47	1	4,76
Total	202	100	21	100

Tabel 1. Repartiția numerică și procentuală pe specii a resturilor osteologice și a numărului minim de indivizi estimat. NrR = numărul de resturi osoase; NMI = numărul minim de indivizi.

Grafic 1. a. Repartiția procentuală pe specii raportată la numărul de resturi osoase (NrR); b. Repartiția procentuală pe specii raportată la numărul minim de indivizi (NMI).

Ec = *Equus caballus*; Bt = *Bos taurus*; Oa = *Ovis aries*; Ch = *Capra hircus*;
O/C = ovicaprine; Sd = *Sus domesticus*; Cf = *Canis familiaris*; Ce = *Cervus elaphus*.

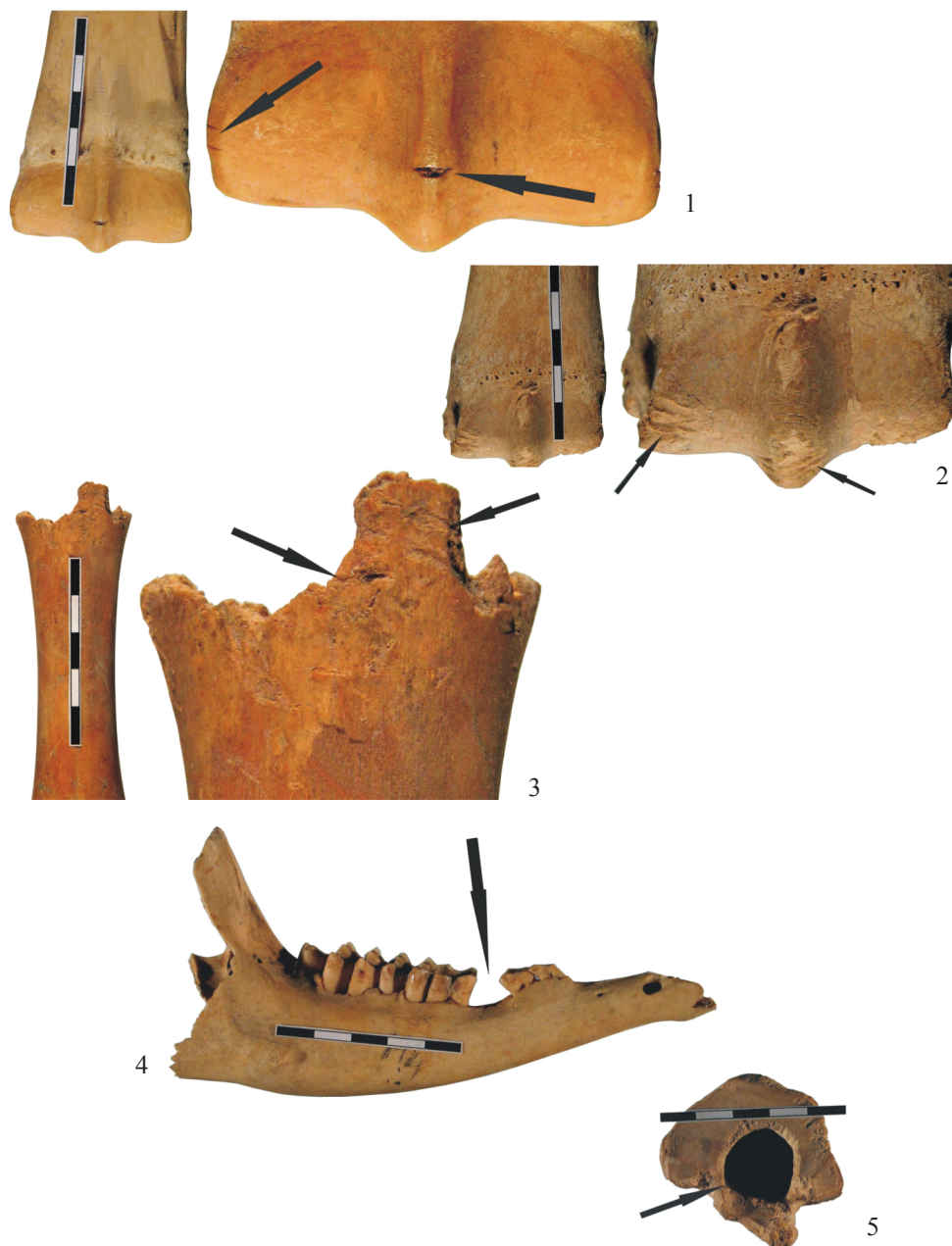

Fig. 1. Adamclisi – *Platou Est*. 1. metacarpian de *Equus caballus*, cu urme de dezarticulare la nivelul epifizelor distale (vedere palmară); 2. metatarsian de *Equus caballus*, cu urme de dinți de rozătoare pe epifiza distală (vedere dorsală); 3. metacarpian de *Bos taurus*, cu urme de dinți pe epifiza proximală, foarte probabil de la câini (vedere dorsală); 4. mandibulă de *Ovis/Capra*, cu urme de patologie (vedere laterală); 5. metatarsian de *Equus caballus*, cu urme de prelucrare (vedere proximală).

BIBLIOGRAFIE

- Arsenescu, Căpiță 2003 M. Arsenescu, C. Căpiță, *Adamclisi, Platou Est*, CCA, campania 2002, Covasna, 2003, p. 27.
- Arsenescu, Căpiță 2004 M. Arsenescu, C. Căpiță, *Adamclisi, Platou Est*, CCA, campania 2003, Cluj-Napoca, 2004, p. 17.
- Arsenescu *et alii* 2019 M. Arsenescu, C. Căpiță, M. Duțescu Ștefan, D. Ștefan, *Săpăturile de la Adamclisi – Platou Est*, SCIVA 70, 1–4, 2019, p. 59–64.
- Bolohan 2016 N. Bolohan, *Bronzul târziu la Dunărea de Jos. Componente și relații interculturale*, Cluj-Napoca, 2016.
- Gheție, Paștea, Riga 1954 V. Gheție, E. Paștea, I. Riga, *Atlas de anatomie comparativă*, vol. I, București, 1954.
- Horard Herbin 1997 M.-P. Horard Herbin, *Levrux 4: L'élevage et les productions animales dans l'économie de la fin du second Age du Fer*, Revue Archéologique du Centre de la France, Supplement 12, 1997.
- Irimia 2010 M. Irimia, *Considérations concernant la fin de la culture Coslogeni*, SCIVA 61, 1–2, 2010, p. 31–48.
- Lepetz 1996 S. Lepetz, *L'animal dans la société gallo-romaine de la France du Nord*, I, Revue Archéologique de Picardie, nr. special, 12, Amiens, 1996.
- Morintz, Anghelescu 1970 S. Morintz, N. Anghelescu, *O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni*, SCIV 21, 3, 1970, p. 373–415.
- Payne 1973 S. Payne, *Kill-off Patterns in Sheep and Goats: the Mandibles from Aşvan Kale*, AnSt 23, 1973, p. 281–303.
- Schmid 1972 E. Schmid, *Atlas of Animal Bones. For Prehistorians, Archaeologists and Quaternary Geologists*, New York, 1972.
- Udrescu, Bejenaru, Hrișcu 1999 M. Udrescu, L. Bejenaru, C. Hrișcu, *Introducere în arheozoologie*, Iași, 1999.

THE STUDY OF THE MAMMALS OSTEOLOGICAL REMAINS
DISCOVERED IN THE ARCHAEOLOGICAL SITE ADAMCLISI – EASTERN
PLATEAU (2002)

ABSTRACT

During the archaeological digging campaign from Adamclisi – Eastern Plateau, in the summer of 2002, there were discovered 688 osteological remains of mammals, into a pit attributed to the Coslogeni culture. There were identified seven species: *Equus caballus* (horse), *Bos taurus* (cattle), *Ovis aries* (sheep), *Capra hircus* (goat), *Sus domesticus* (pig), *Canis familiaris* (dog), *Cervus elaphus* (red deer). It was also added the category of ovicaprine (*Ovis/Capra*). The minimum number of individuals is 21; only one of them is wild. The osteological material is very fragmented and presents anthropic intervention marks (flesh removal traces, disjoining, burning, working/processing) and non anthropic traces (rodent / carnivorous teeth impressions, physical action of plants roots). A single bone has elements of pathology.

Keywords: *Tropaeum Traiani*, Eastern Plateau, pit, Coslogeni culture, animal bones

LIST OF CAPTIONS

Table 1. Numeric and percentual repartition per species of the osteological remains and of the estimated minimal number of individuals. NrR = number of remains; NMI = minimum number of individuals.

Graphic 1. a. The percentual repartition per species according to the number of osteological remains (NrR); b. The percentual repartition per species according to the minimal number of individuals (NMI). Ec = *Equus caballus*; Bt = *Bos taurus*; Oa = *Ovis aries*; Ch = *Capra hircus*; O/C = ovicaprine; Sd = *Sus domesticus*; Cf = *Canis familiaris*; Ce = *Cervus elaphus*.

Fig. 1. Adamclisi – *Eastern Plateau*. 1. *Equus caballus* metacarpal with disjuncting marks on distal epiphysis (palmar view); 2. *Equus caballus* metatarsal with rodent teeth impressions on the distal epiphysis (dorsal view); 3. *Bos taurus* metacarpal with the proximal epiphysis gnawed by carnivores – most probably dogs (dorsal view); 4. *Ovis/Capra* mandible with elements of pathology (lateral view); 5. *Equus caballus* metatarsal with anthropic modifications (proximal view).